

Secretaria de Política Lingüística
Institut Català de la Dona

Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Barcelona 2005

Presentació

El llenguatge és com un mirall que reflecteix la societat que l'utilitza; una eina que vehicula el nostre pensament, organitzant-lo i estructurant-lo, incorporant creences, valors, prejudicis i estereotips. Per això, la persistència de pràctiques discriminatòries en l'ús de llenguatge no és cap altra cosa que un senyal de la presència generalitzada de sexisme en la nostra cultura.

L'asimetria entre els conceptes masculins i els femenins, el genèric masculí com a pretès universal o l'exclusió de les dones en tant que subjectes del discurs, són els principals biaixos discriminatòris en l'ús del llenguatge. Tanmateix, totes aquestes pràctiques lingüístiques discriminatòries poden ser modificades i consegüentment eradicades. El canvi és possible, perquè la llengua és una construcció humana —un instrument viu en constant transformació i, com a tal, susceptible de ser modificat de forma conscient. Cal fer, doncs, un esforç per adaptar el llenguatge a les noves necessitats de la societat i abandonar definitivament qualsevol ús discriminatori, ja sigui sexista o androcèntric.

La Secretaria de Política Lingüística i l'Institut Català de la Dona pensem que és important que des d'aquestes institucions es difongui aquesta obra que teniu a les mans. De segur, permetrà avançar en la creació d'un llenguatge que, sense renunciar a la claredat i a la precisió, sigui també respectuós amb la diversitat humana.

Miquel Pueyo i París
Secretari de Política Lingüística

Marta Selva i Masoliver
Presidenta de l'Institut Català de la Dona

1. Introducció

El dinamisme de les societats modernes no es reflecteix únicament en les innovacions tècniques, sinó que es reflecteix també en les idees i en els processos de canvi i de reconversió que experimenten els rols socials. Un exemple clar del que estem dient el trobem en l'evolució que ha experimentat el paper de les dones a la societat, si més no, a l'occidental. Avui les dones no són vistes ni valorades de la mateixa manera que fa uns quants anys; hi ha hagut una evolució cap a uns comportaments més igualitaris i més justos.

Per mitjà de la llengua expressem de manera indirecta aspectes que tenen a veure amb la realitat i el comportament de la societat; per exemple, si avui quan parlem d'una alcaldessa no pensem que és la dona de l'alcalde, és perquè hi ha dones que ocupen aquest càrrec, perquè sortosament la societat ha canviat i és més democràtica.

La llengua formal ha de tendir a ser respectuosa i alhora precisa, però també cal tenir en compte que la funció bàsica del llenguatge és la comunicació. Cal trobar l'equilibri, doncs, entre el respecte a la gramàtica o estructura formal de la llengua i als principis de claredat i precisió, i una expressió de les idees i de la realitat més justa i equitativa.

1.1. El català, llengua de gènere

Quan diem que el català és una llengua de gènere ens referim al fet que els substantius (i els adjectius, els articles, els pronoms) varien segons el gènere (masculí o femení). Aquesta característica bàsica de les llengües romàniques no la comparteixen totes les llengües del món: per exemple, l'anglès no té flexió de gènere. També és bo d'aclarir que, des d'un punt de vista lingüístic, no hem de confondre el gènere amb el sexe. El gènere és una categoria gramatical que fa referència a les paraules (*sabata* és una paraula de gènere femení en català, en canvi *zapato* és un mot de gènere masculí en castellà) i el sexe fa referència als éssers vius que es poden classificar en mascles o femelles segons el seu conjunt de trets bioquímics, fisiològics i orgànics.

Així podem dir que el substantiu és una paraula variable pel que fa al gènere, que designa persones, animals, coses i idees, i que, quan es refereix a persones o animals, adopta habitualment la forma de gènere masculí o femení que correspongui en cada cas. La incorporació de les dones al món laboral i a tots els altres àmbits de la vida social, i la consideració de les seves funcions, ha comportat una feminització progressiva dels noms d'oficis, titulacions, professions i càrrecs.

En català, tant les formes femenines com les masculines es formen afegint una derivació a l'arrel. No es pot dir que el femení es formi a partir del masculí, cap raó lingüística permet afirmar-ho; de fet, hi ha masculins que es formen a partir del femení mitjançant el sufix *-ot*: *bruixot*, *didot*, *ninot*. Ho corrobora també el fet que les primeres documentacions d'oficis exercits tradicionalment per les dones es troben amb la forma femenina i només en documents posteriors es troba la masculina.

Vegem tot seguit els sistemes més generals de formació de femení i masculí propis de la llengua catalana.

- Generalment la forma femenina té la marca **-a**, mentre que la masculina no té cap marca i, consegüentment, es redueix al radical.

nena	nen
pedagoga	pedagog
geògrafa	geògraf
enginyera	enginyer

- La forma femenina i la masculina sovint presenten diferències en l'accentuació gràfica.

funcionària	funcionari
sòcia	soci
esposa	espòs

- De vegades, el fet d'afegir o no una **-a** comporta diferències en les terminacions.

advocada	advocat
administrativa	administratiu
grega	grec

- Hi ha alguns casos en què la forma femenina acaba en **-a** i la masculina acaba amb una **-e**, una **-o** o una **-u** àtones.

alumna	alumne
mossa d'esquadra	mosso d'esquadra
europea	europeu

- Generalment, quan la forma femenina acaba en **-na**, la forma masculina perd la *n* final del radical i acaba en vocal tònica. Cal tenir en compte que aquests femenins són paraules planes acabades en vocal i no s'accentuen gràficament, mentre que els masculins són paraules agudes acabades en vocal, que sí que porten accent gràfic.

lleidatana	lleidatà
interina	interí
campiona	campió

- En alguns casos el femení es forma amb la terminació **-essa**.

jutgessa	jutge
alcaldessa	alcalde

- Un altre tipus de paraules són les que acaben en **-òloga** en femení i en **-òleg** en masculí.

arqueòloga	arqueòleg
cardiòloga	cardiòleg

- A més, hi ha casos en què el femení i el masculí tenen la mateixa forma i, per tant, només podem fer notar la condició de dona o home de la persona a qui ens referim amb altres paraules que acompanyin el substantiu.

una fiscal catalana	un fiscal català
una periodista nova	un periodista nou

- Finalment, hi ha casos en què el mot femení i el masculí provenen d'arrels diferents.

dona	home
mare	pare
mestressa	amo
muller	marit
nora	gendre

1.2. Discriminació implícita

En una gran quantitat de textos s'utilitzen les formes corresponents al masculí amb pretès valor genèric.

Si cal fer una reparació urgent, s'ha de comunicar al president de la comunitat de veïns.

La resolució s'ha de notificar als interessats o als seus representants.

En els capítols següents presentem diferents estratègies lingüístiques per evitar l'ús del masculí com a genèric i reflectir la presència de les dones en els textos que redactem.

Hi ha, a més, altres mecanismes discriminatoris que comentem tot seguit: exposem alguns casos i exemples en què hi ha discriminació implícita, amb les recomanacions per evitar-la.

- Convé tenir en compte que els usos lingüístics no sexistes no són una qüestió purament formal, sinó que també afecten el contingut dels textos. Aquest exemple és força il·lustratiu.

És convenient que a l'escola hi hagi un petit jardí, del qual els nens i les nenes han de tenir cura, molt especialment de les flors, per poder fer de tant en tant algun ram per a les mares o les professores.

Aquest text és impecable des del punt de vista de les formes lingüístiques utilitzades, però pressuposa que els rams de flors només poden anar adreçats a les professores o a les mares, és a dir, a les dones. Perquè aquest text reflectís la veritable intenció no discriminatòria hauria de tenir en compte que no es regalen flors només a les dones.

El mateix passaria en aquest altre text.

És convenient que a l'escola hi hagi un taller en el qual les nenes i els nens facin petits ginys per poder fer de tant en tant un regal als pares o als professors.

- S'ha d'abandonar la consideració que alguns oficis, professions o càrrecs són exclusivament femenins o masculins; per tant, no mantinguem el prejudici que fa suposar que la secretaria de direcció sempre l'ha d'ocupar una dona, o que solament una dona es pot encarregar de la neteja, o que sempre és un home qui fa les funcions de conserge o d'electricista.
- Encara podem trobar als diccionaris casos com ara *muller del jutge* dins la definició de la paraula *jutgessa*. No és més que una reminiscència del passat, però tot i així caldria revisar els diccionaris i les obres de consulta també sota l'òptica no sexista.
- Hem de considerar desterrat del llenguatge formal el tractament de *senyoreta* per a les dones no casades, ja que és dissimètric respecte al tractament masculí, que és de *senyor* en tots els casos. Per tant, cal emprar *senyora* com a tractament femení de respecte per a totes les dones, amb independència del seu estat civil.
- Llevat que fem referència a característiques o condicions específiques de les dones, cal evitar esmentar-les com un col·lectiu diferenciat dins la societat. Podem trobar algunes frases com ara *van fer sortir els treballadors, els aturats, les dones i els pensionistes*, i no cal dir que les dones poden formar part de qualsevol dels altres col·lectius que s'esmenten: poden ser treballadores, poden estar a l'atur i poden ser pensionistes. No representen, pel fet de ser dones, cap categoria laboral específica.
- Cal també tenir en compte el tipus d'adjectius que s'apliquen a cada sexe. Fins no fa gaire, s'acostumaven a associar exclusivament al sexe masculí les característiques humanes més properes a la força física, a la feina intel·lectual, al món laboral en general, mentre que al sexe femení s'aplicaven les qüestions referides als sentiments, la família, les criatures, la llar. En llibres de text o en obres de contingut lingüístic no és difícil trobar dibuixos o expressions basats en tòpics com ara *la dona plorosa* o *el noi valent*, i en canvi no veiem tan sovint com seria desitjable esmentar *una noia coratjosa* o *un noi sensible*.

Com a model de bona pràctica, volem esmentar l'opuscle *Algunes indicacions per evitar la discriminació per raó de sexe en els llibres de text i en d'altres materials didàctics*, editat l'any 1993 pel Servei d'Ordenació Curricular del Departament d'Ensenyament (actualment, Departament d'Educació) de la Generalitat de Catalunya, que recull la normativa publicada fins aleshores referent als drets de les persones, al respecte mutu, a la llibertat i a la solidaritat, i fa unes recomanacions genèriques sobre el contingut dels llibres de text i sobre l'expressió icònica i escrita de les idees per tal que siguin expressades de manera no discriminatòria.

Així, abans de donar el vistiplau a la publicació d'un llibre de text, el Departament d'Educació en fa una valoració que té en compte diferents aspectes, entre els quals hi ha el tractament de les diferències de sexe, no solament en les expressions (*la*

bombera, l'infermer), sinó també en les il·lustracions (s'intenta evitar la imatge d'una mare rentant i un pare veient la televisió, per exemple).

1.3. Voluntat de no-discriminació

Al costat de les solucions que presentem en els capítols següents, hi ha altres sistemes per expressar la voluntat de no-discriminació; tanmateix, no són recomanables perquè no comporten la presència de dones i homes en el discurs.

Hi ha qui opta per incloure a l'inici del text una declaració general com la que tot seguit reproduïm, encara que aquest esment no té gaire sentit, perquè legalment cap entitat no pot discriminar ningú per aquests motius.

Aquesta entitat no discrimina ningú per raó de sexe, raça o creença religiosa.

També hi ha publicacions que inclouen una nota en què s'explica que l'ús d'una forma determinada (per exemple, el masculí plural) no té caràcter sexista.

Per tal d'alleugerir el text, les paraules que fan referència a persones s'entenen en sentit genèric i tenen valor masculí i femení.

Un altre cas d'aquest tipus de manifestació de voluntat de no discriminar, el trobem, per exemple, en anuncis d'ofertes de treball, en què al costat de la forma masculina d'una professió s'especifica entre parèntesis que tant pot ser un home com una dona, i el text continua amb el masculí pres com a genèric.

El Servei de Personal necessita contractar un administratiu (home o dona).

1.4. Estratègies de redacció

Quan redactem un text d'una certa extensió, encara que sovint és difícil, s'ha d'intentar tenir en compte tots dos gèneres en totes les referències a persones indeterminades. L'estratègia de redacció més habitual és combinar els diferents recursos que permeten evitar la discriminació per raó de sexe en el llenguatge i que detallarem en els capítols següents; convé utilitzar preferentment formes genèriques (mots col·lectius, noms d'unitats administratives, expressions formades a partir de mots com ara *persona*, etc.) i fer servir formes dobles (senceres o abreujades), quan els gènrics no siguin adequats.

En les pàgines següents pretenem exposar d'una manera clara i pràctica algunes recomanacions que ens ajudin a reflectir, en la referència a les persones que apareguin en els textos administratius, la diversitat que presenta la realitat. Aquest propòsit s'ha de combinar amb un principi fonamental de la llengua, que és el de l'economia del llenguatge; hem d'aprofitar les possibilitats que ens proporciona la gramàtica, que és flexible i s'adapta a l'evolució de la societat i a les necessitats comunicatives,

sense allunyar gaire la redacció dels textos del llenguatge comú formal. Igualment, hem de tenir en compte els principis de claredat i simplicitat que han de caracteritzar el llenguatge administratiu.

S'han recollit diferents procediments que, encara que no tots siguin igualment adequats en tots els casos, ens poden permetre de triar entre més d'una possibilitat, segons criteris de funcionalitat o d'estil, quan ens proposem d'utilitzar un llenguatge que respecti el conjunt de les ciutadanes i els ciutadans.

En lloc de	Proposem
destinatari	destinació
	persona destinatària
	persona a qui s'adreça
	destinatari o destinatària
	destinatari/ària

En l'exemple anterior hem recollit un ventall de propostes que ens permeten millorar la redacció. Moltes expressions millorables admeten més d'una solució, però per raons d'espai i de claredat, d'ara endavant, als exemples es recolliran només les propostes corresponents a l'apartat en què apareguin.

2. Formes concretes

Les dones poden accedir a qualsevol lloc de treball i els textos s'han d'adequar a aquesta realitat. En un altre temps eren inusitades i estranyes formes com *advocada* o *metgessa*, *notària* o *alcaldessa*, *minera* o *aparelladora*; avui, com que hi ha un nombre considerable de dones que exerceixen professions i ocupen càrrecs tradicionalment reservats als homes, cal utilitzar les formes femenines d'aquestes ocupacions quan ens referim a les dones. Així, són inacceptables expressions en què no es respecti aquesta concordança.

En lloc de	Proposem
la metge	la metgessa
una tècnic d'ensenyament	una tècnica d'ensenyament
Anna Grau, secretari general	Anna Grau, secretària general
el capità Teresa Meli	la capitana Teresa Meli
Marta Terra, que ha exercit deu anys com a funcionari...	Marta Terra, que ha exercit deu anys com a funcionària...

Tal com hem comentat, quan fem referència a una persona determinada, hem d'adaptar el discurs al gènere que li correspon. Per exemple, hem de parlar de la consellera de Cultura o del director de la Cambra de Comerç de Barcelona, si són dona i home respectivament. Ara bé, si estem redactant un text que ha de ser vàlid durant un temps prou llarg, com ara una resolució d'atorgament de funcions, convé utilitzar un nom genèric, o bé una denominació doble, en previsió que aquell càrrec pugui ser ocupat més endavant per una altra persona.

En lloc de	Proposem
Correspon a la consellera de Salut signar les resolucions d'aprovació de les plantilles de personal sanitari.	Correspon a la persona titular del Departament de Salut signar les resolucions d'aprovació de les plantilles de personal sanitari. Correspon al conseller o la consellera de Salut signar les resolucions d'aprovació de les plantilles de personal sanitari.

3. Formes genèriques

Quan les persones a què fem referència en un text són indeterminades, o quan sabem que poden ser dones i homes, és convenient que, sempre que sigui possible, fem servir formes genèriques que ens permetin evitar qualsevol marca de gènere gramatical en la redacció i, per tant, qualsevol especificació de sexe.

professorat
comunitat
personal sanitari
equip de direcció

El gènere gramatical dels mots genèrics pot ser femení o masculí, i aquest fet no té cap relació amb la marca de gènere gramatical a què fèiem referència en el paràgraf anterior.

la ciutadania (femení)
l'alumnat (masculí)

Quan fem servir termes genèrics, alhora que obtenim una expressió més equitativa, estalviem els inconvenients i el recarregament que implica el procediment d'esmentar la forma masculina i la femenina.

A més dels casos i exemples que us presentem a continuació, podeu consultar l'apartat 8, on trobareu més formes genèriques.

3.1. Mots col·lectius

Hi ha una sèrie de paraules de significat col·lectiu que eviten que hàgim d'esmentar sistemàticament tots dos gèneres. És recomanable tenir a mà una llista dels noms col·lectius que poden ser adequats per als temes que tractem més habitualment en els nostres documents. A continuació us oferim alguns exemples de mots genèrics col·lectius, que poden ser útils per denominar diferents grups de persones.

En lloc de	Proposem
adolescents	adolescència
alumnes	alumnat
ciutadans	ciutadania població poble societat
consellers	Consell Executiu Govern
electors	electorat

fills	descendència
funcionaris	funcionariat
homes	gent humanitat població gènere humà espècie humana
joves	joventut jovent
membres	agrupació assemblea comissió col·lectiu col·lectivitat
nens	infància canalla mainada quitxalla
nois	joventut jovent
presos	població reclusa
professors	professorat claustre
socis	agrupació associació
tots	tothom tota la gent tot el món
treballadors	personal plantilla
veïns	veïnat (en un barri) comunitat (en un edifici)
voluntaris	voluntariat

Hem de tenir presents també altres mots que poden ser útils per a casos diversos.

col·lectiu
col·lectivitat
comunitat
conjunt
equip
grup
professió
públic

Quan fem servir mots col·lectius, hem de tenir en compte que no sempre es poden utilitzar en els mateixos contextos que les formes concretes; per exemple, l'expressió *els consellers i les conselleres* es pot substituir en alguns casos pel col·lectiu *el Govern*, però no es pot fer aquesta substitució sistemàticament.

3.2. Noms de professions

Les denominacions d'activitats són formes genèriques que permeten fer referència al conjunt de dones i homes que s'hi dediquen.

En lloc de	Proposem
advocats	advocacia
empresaris	empresariat
funcionaris	funció pública
jutges	judicatura
metges	medicina
professors	docència
mestresses de casa ¹	feines de la llar

Un recurs anàleg a l'anterior que ens permet també evitar les marques de gènere és fer servir les denominacions de les titulacions en lloc de les formes corresponents a les persones titulades.

En lloc de	Proposem
biòleg	biologia
enginyers tècnics	enginyeria tècnica

En lloc de	Proposem
convocatòria del procés selectiu per a l'ingrés al cos de titulats superiors de la Generalitat de Catalunya, arquitectes	convocatòria del procés selectiu per a l'ingrés al cos de titulació superior de la Generalitat de Catalunya, arquitectura

1. El TERMCAT, Centre de Terminologia, per referir-se a la persona que es dedica exclusivament a les feines que es deriven de la casa i de la família, ha aprovat el terme *mestre de casa, mestressa de casa*. Però quan s'ha d'expressar aquesta idea de forma genèrica (com a categoria laboral, per exemple), és més aconsellable usar les expressions *feines de la llar* o *tasques de la llar*, que, si bé no designen directament la persona que les duu a terme, són aptes per referir-nos indistintament a homes i dones.

3.3. Noms d'organismes i unitats administratives

Quan no sabem si la persona que ocupa un càrrec és dona o home, o quan volem que el text en què s'esmenta el càrrec tingui validesa independentment de la persona concreta que l'ocupa en un moment determinat, com és el cas dels rètols de despatxos o dels textos de normes, lleis o estatuts, podem referir-nos a aquest càrrec amb el nom de l'organisme o la unitat administrativa corresponent. La relativa despersonalització que comporta l'ús d'aquestes paraules abstractes és deguda al fet que l'èmfasi es posa més en el càrrec com a institució i no tant en la persona que l'ocupa.

Cal tenir en compte també que, en general, els documents administratius, com ara les sol·licituds o els oficis, s'han d'adreçar a l'òrgan, centre o unitat administrativa competent i no al càrrec ni a la persona que l'ocupa en un moment concret.

En lloc de	Proposem
alcalde	ajuntament alcaldia
assessors	assessoria consell assessor
conseller	departament conselleria consell
consultor	consultoria
degà	deganat
delegat	delegació
director	direcció
gerent	gerència
president	presidència
redactors	consell de redacció
regidor	regidoria
secretari	secretaria
vocal	vocalia

Si fem servir aquests mots genèrics, cal anar amb compte amb el context, ja que no sempre indiquen amb precisió allò que cal expressar. Per exemple, la forma genèrica *el deganat* la podem utilitzar per substituir les formes concretes *la degana* o *el degà*, però hem de tenir present que també serveix per designar el col·lectiu de persones que hi treballen.

3.4. Expressions despersonalitzades

En alguns casos podem substituir denominacions referides a persones per expressions amb referents no personals.

En lloc de	Proposem
Col·laboradors:	Amb la col·laboració de...
Redactors:	Redactat per...

En documents com ara els impresos, en què hi ha espais per emplenar, recomanem d'encapçalar els epígrafs amb fórmules neutres sense variació de gènere. Aquestes expressions també poden ser útils per a altres textos esquemàtics, com ara títols de llistes, taules o gràfics.

En lloc de	Proposem
Sr./Sra.	Nom
Destinatari	Destinació

En lloc de	Proposem
El/la sol·licitant _____,	Dades personals
nascut/uda a _____,	Cognoms i nom:
domiciliat/ada a _____	Lloc de naixement:
	Domicili:

3.5. Mots invariables

Els mots referits a persones que són invariables pel que fa al gènere són un recurs molt útil per redactar textos no discriminatoris per raó de sexe. Per conèixer més detalladament el comportament d'aquest tipus de mots, vegeu l'apartat 4.2.2.

En lloc de	Proposem
home	persona ésser humà
nen	infant
alcaldes	autoritats municipals

3.6. La paraula *persona* i altres mots genèrics

Amb mots com ara *persona*, *part*, *personal*, *cos* o *equip*, i diferents complements, es poden formar expressions vàlides per a dones i homes.

L'ús de la paraula *persona*, amb un adjectiu o amb una frase subordinada que la qualifiquin, ens permet disposar d'un neutre ben habitual en la llengua comuna, que és tan útil que ja s'ha fixat en algunes expressions del llenguatge administratiu, com ara *la persona interessada*.

En lloc de	Proposem
l'interessat	la persona interessada
el sol·licitant	la persona sol·licitant
el beneficiari	la persona beneficiària
l'usuari	la persona usuària
els adults	les persones adultes
els afectats	les persones afectades
els afiliats	les persones afiliades
els mediadors	les persones mediadores
els socis	les persones associades
el signant	la persona que signa
la secretària	la persona responsable de la secretaria
el president	la persona que ocupa la presidència
el director general d'Ocupació	la persona titular de la Direcció General d'Ocupació

En lloc de	Proposem
llista definitiva d'admesos i exclosos	llista definitiva de persones admeses i excloses
La proposta de resolució s'ha de notificar a l'interessat, el qual, en el termini de cinc dies, pot al·legar davant l'instructor el que consideri convenient per a la seva defensa.	La proposta de resolució s'ha de notificar a la persona interessada, la qual, en el termini de cinc dies, pot al·legar davant la persona encarregada de la instrucció el que consideri convenient per a la seva defensa.

La paraula *part* és un cas semblant al de la paraula *persona* i s'utilitza sovint en llenguatge administratiu i jurídic.

En lloc de	Proposem
l'arrendatari	la part arrendatària
el demandant	la part demandant
els contractants	les parts contractants

En altres casos podem utilitzar el col·lectiu *personal*, sovint acompanyat d'un adjectiu o un altre complement.

En lloc de	Proposem
treballadors	personal

administratius	personal administratiu personal d'administració
directius	personal directiu
formadors	personal formador personal responsable de la formació
investigadors	personal investigador
infermeres	personal d'infermeria
metges	personal mèdic
metges i infermeres	personal sanitari

Un altre mot genèric que s'utilitza de manera anàloga als anteriors és *equip*.

En lloc de	Proposem
director i subdirectors	equip de direcció equip directiu
metges	equip mèdic
professors	equip docent

Quan ens referim al personal de l'Administració i els serveis públics, sovint podem utilitzar expressions amb el mot *cos* per evitar les marques de gènere.

En lloc de	Proposem
metges	cos mèdic
enginyers forestals	cos d'enginyeria forestal
planificadors lingüístics	cos de planificació lingüística
cos de tècnics especialistes	cos tècnic d'especialistes

Encara que diferent, un altre cas similar als anteriors és el de les expressions formades amb el terme *professional* i el nom d'una professió. La diferència amb els altres casos que hem tractat en aquest apartat és que el mot *professional* només es pot utilitzar per a dones i homes indistintament si en el context no apareix cap altre element que hi hagi de concordar (vegeu l'apartat 4.2.2).

En lloc de	Proposem
informàtic	professional de la informàtica
traductors	professionals de la traducció
metges i infermeres	professionals de la salut

3.7. Adjectius

En alguns contextos, els adjectius poden substituir expressions que continguin formes que no són vàlides per a tots dos sexes.

En lloc de	Proposem
drets de l'home	drets humans
informe del metge	informe mèdic
cossos de funcionaris	cossos funcionarials
espectacles per a nens	espectacles infantils

3.8. Frases i perífrasis

En aquest apartat hem agrupat alguns exemples que demostren que es poden evitar les marques de gènere en els textos mitjançant petites modificacions en la redacció. Les estratègies que es poden utilitzar són molt diverses, però hem de tenir present de no fer servir una sintaxi recargolada que dificulti la comprensió del text.

En lloc de	Proposem
molt agraïts per la vostra col·laboració	us agraïm la vostra col·laboració
heu estat seleccionats	us han seleccionat
hi estan molt interessats	hi tenen molt d'interès
aquest any han estat premiats Anna Bosch i Lluís Rei	aquest any han rebut el premi Anna Bosch i Lluís Rei
benvinguts al Consell d'Administració	us donem la benvinguda al Consell d'Administració

En lloc de	Proposem
el legislador ha establert que...	la legislació ha establert que...
el sol·licitant pot demanar una còpia de les condicions...	quan es presenti una sol·licitud es pot demanar una còpia de les condicions...
dades del signant de l'informe	dades de qui signa l'informe
el demandant té dret a...	qui presenta una demanda té dret a... si algú presenta una demanda té dret a... tothom qui presenti una demanda té dret a...

En lloc de	Proposem
tots els membres del Consell poden sol·licitar...	qualsevol membre del Consell pot sol·licitar...

tots han d'haver passat l'examen mèdic	tothom ha d'haver passat l'examen mèdic cal haver passat l'examen mèdic no hi pot haver ningú que no hagi passat l'examen mèdic
i tots els altres signaran demà	i la resta signarà demà

3.9. El tractament de vós

Un altre recurs que cal tenir en compte per evitar les marques de gènere és el tractament de vós, habitual en el llenguatge administratiu català. Aquest tractament personal presenta l'avantatge, respecte al tractament de *vostè*, que en els textos no apareixen marques de masculí o femení i, per tant, permet fer servir un llenguatge igualitari sense l'enfarfegament que suposa l'ús de formes dobles.

En lloc de	Proposem
el/la convidem a la inauguració de...	us convidem a la inauguració de...
la/el saludem cordialment	us saludem cordialment
aprofito l'avinentesa per saludar-la/lo atentament	aprofito l'avinentesa per saludar-vos atentament
requisits per inscriure'l/inscriure-la al seminari	requisits per inscriure-us al seminari

4. Formes dobles

Quan les exigències del text o la manca d'una paraula o expressió que defineixi allò que volem expressar no ens permeten fer servir formes genèriques, podem optar per fer servir la forma femenina i la masculina. Aquest procediment també és adequat si volem incloure explícitament la referència a dones i homes dins d'un text.

Les candidates i els candidats han de presentar el seu programa abans del 3 de desembre.

Els candidats i les candidates han de presentar el seu programa abans del 3 de desembre.

La referència a tots dos sexes es pot fer de dues maneres: amb les formes senceres i amb les formes abreujades.

En lloc de	Proposem
subscriber	subscriptora o subscriber subscriber o subscriptora subscriber/a
treballadors	treballadores i treballadors treballadors i treballadores treballadors/ores

4.1. La fórmula *home o dona*

L'especificació de tots dos sexes amb la fórmula *home o dona* (o bé la fórmula *home/dona*) és un procediment que s'utilitza de vegades; així, aquesta expressió s'afegeix, entre parèntesis, a la forma masculina d'una professió per indicar que tant pot fer referència a homes com a dones. Aquesta construcció no és gaire recomanable, atès que ja disposem de les formes femenines específiques.

En lloc de	Proposem
per contractar un enginyer (home o dona)	per contractar una enginyera o un enginyer per contractar un enginyer o una enginyera per contractar un/a enginyer/a
els advocats homes i dones	els advocats i les advocades les advocades i els advocats els/les advocats/ades

4.2. Formes senceres

Un dels procediments per incloure tots dos gèneres dins d'un text és utilitzar la forma femenina i la masculina sense abreujar.

les tarragonines i els tarragonins

Aquest procediment té l'avantatge, respecte a l'ús de formes abreujades, que no presenta la paraula femenina com a accessòria o com a afegida, sinó que totes dues formes se situen en pla d'igualtat. Altres avantatges són que es pot llegir amb més facilitat i que s'acosta més naturalment al llenguatge comú: de fet, ja en trobem exemples a la llengua medieval, especialment en la redacció jurídica i administrativa.

La paraula masculina i la femenina s'uneixen amb les conjuncions *i* o bé *o*.

4.2.1. Ordre

L'ordre és una altra qüestió important ja que implica jerarquització; és per això que sovint la forma masculina apareix sistemàticament al davant. Des del punt de vista lingüístic, però, res no justifica aquesta pràctica. És convenient, per tant, alternar l'ordre de les formes femenines i masculines al llarg dels textos.

les noies i els nois que s'hi interessin...
els nois i les noies que s'hi interessin...

el beneficiari o la beneficiària que vulgui sol·licitar...
la beneficiària o el beneficiari que vulgui sol·licitar...

cal fer constar el nom de la mare i el del pare
cal fer constar el nom del pare i el de la mare

4.2.2. Formes invariables

Algunes paraules poden referir-se indistintament a ambdós sexes amb independència que siguin masculines o femenines i, per tant, són molt adequades per evitar la discriminació per raó de sexe en el llenguatge.

la persona
les autoritats municipals
els éssers humans

Hi ha unes altres paraules que, tot i mantenir una oposició de gènere, presenten la mateixa forma per al femení i el masculí. Aquests mots són vàlids tant per a dones com per a homes, si en el context no hi ha cap altre element amb flexió de gènere.

una plaça de comptable
amb la categoria de gerent
biblioteca per a alumnes
una reunió amb professionals de la informàtica

Aquesta ambivalència es manté, en singular, amb l'article determinat, quan es pot apostrofar tant en femení com en masculí.

l'agent de policia

Tanmateix, en la major part de contextos, aquestes paraules apareixen acompanyades d'alguna altra que hi ha de concordar i ja no serveix la mateixa forma per designar el masculí i el femení; en aquests casos hem de fer servir altres recursos per aconseguir un llenguatge igualitari.

la intendent
l'intendent

un gerent
una gerent

hi ha poques especialistes
hi ha pocs especialistes

En lloc de	Proposem
l'intendent	la intendent o l'intendent
un gerent	un o una gerent
hi ha pocs especialistes	no hi ha prou especialistes

4.2.3. Articles i preposicions

L'article té flexió de gènere i nombre i, per tant, concorda amb els substantius que acompanya.

el secretari o la secretària
les metgesses i els metges

Moltes vegades els articles apareixen precedits de preposicions; quan les preposicions precedeixen una forma doble, no cal repetir-les.

signatura de la directora o el director
nota per als professors i les professores

Quan fem servir denominacions dobles, podem utilitzar únicament l'article corresponent al primer element enumerat. Aquesta solució és especialment adequada quan les enumeracions tenen una certa complexitat i aquesta estratègia facilita de manera significativa la lectura del text.

signatura de la directora o director
nota per als professors i professores

En els casos que acabem de comentar tenim, per tant, tres possibilitats de redacció (sense tenir en compte la possibilitat de canviar l'ordre d'aparició del femení i el masculí).

signatura de la directora o del director
signatura de la directora o el director
signatura de la directora o director

nota per als professors i per a les professores
nota per als professors i les professores
nota per als professors i professores

A continuació us presentem uns quants exemples més de redacció simplificada pel que fa a l'article i la preposició.

Suggeriments dels socis i sòcies

Acte d'homenatge a les dones i homes que van fundar l'associació

El tribunal d'aquest concurs està format pels directors i directores de les divisions territorials i pels guanyadors i guanyadores dels tres darrers anys.

Quan trobem paraules que tenen la mateixa forma en masculí i femení, és possible repetir l'article i escriure la paraula una sola vegada.

el gerent o la gerent
el o la gerent

les esportistes i els esportistes
les i els esportistes

Tanmateix, aquesta solució presenta problemes en alguns casos, atès que aplicant-la sistemàticament obtenim formes que són inadequades i no són gramaticals. En singular, si tenim una paraula davant la qual s'apostrofi l'article determinat, no és possible esmentar explícitament tots dos gèneres gramaticals.

En lloc de	Proposem
la o l'agent	l'agent
el o l'agent	
l'agent o l'agent	

4.2.4. Adjectius

Quan fem servir denominacions dobles, en masculí i en femení, i apareixen a la frase altres paraules que hi han de concordar, com ara adjectius, no és necessari que també tinguin una forma doble. En aquest cas, amb l'objectiu de facilitar la lectura del text, recomanem de fer servir una única forma i de fer-la concordar amb el substantiu més proper.

En lloc de	Proposem
Un cop escoltat l'inculpat, l'expedient s'ha de trametre a l'òrgan competent.	Un cop escoltat l'inculpat o la inculpada, l'expedient s'ha de trametre a l'òrgan competent. Un cop escoltada la inculpada o l'inculpat, l'expedient s'ha de trametre a l'òrgan competent.
La funcionària encarregada o el funcionari encarregat del registre ha de fer l'anotació corresponent.	La funcionària o funcionari encarregat del registre ha de fer l'anotació corresponent. El funcionari o funcionària encarregada del registre ha de fer l'anotació corresponent.
Qui és qui: autors contemporanis i autores contemporànies d'obres de creació literària en llengua catalana	Qui és qui: autors i autores contemporànies d'obres de creació literària en llengua catalana Qui és qui: autores i autors contemporanis d'obres de creació literària en llengua catalana
Les candidates escollides i els candidats escollits han de prendre possessió dels càrrecs abans de 48 hores.	Les candidates i els candidats escollits han de prendre possessió dels càrrecs abans de 48 hores. Els candidats i les candidates escollides han de prendre possessió dels càrrecs abans de 48 hores.
Quan siguin nomenades les conselleres i nomenats els consellers...	Quan siguin nomenades les conselleres i consellers... Quan siguin nomenats els consellers i conselleres...
Volem que tots els catalans i totes les catalanes puguin...	Volem que tots els catalans i catalanes puguin... Volem que totes les catalanes i catalans puguin...
Notícies per als usuaris abonats i per a les usuàries abonades a totes les sessions	Notícies per als usuaris i usuàries abonades a totes les sessions Notícies per a les usuàries i usuaris abonats a totes les sessions

Excepcionalment, es pot repetir l'adjectiu; les frases resultants són emfàtiques, però poden ser adequades en alguns casos, com ara a les salutacions de les cartes o a l'inici d'una intervenció pública oral.

Benvolgudes amigues i amics,
Benvolguts amics i amigues,

Benvolgudes amigues i benvolguts amics,
Benvolguts amics i benvolgudes amigues,

En el cas de les salutacions de les cartes i circulars que trametem a persones indeterminades, si no és adequat fer servir la salutació en plural perquè ens adrecem a una única persona, és convenient repetir l'adjectiu i escriure una doble salutació.

En lloc de	Proposem
Benvolgut col·laborador o col·laboradora,	Benvolgut col·laborador, Benvolguda col·laboradora,

Els termes compostos relatius a professions i càrrecs són un altre cas especial en què és recomanable repetir l'adjectiu, si és variable, tant en singular com en plural.

En lloc de	Proposem
enginyera o enginyer agrònom	enginyera agrònoma o enginyer agrònom
educadors i educadores físiques	educadors físics i educadores físiques

Aquesta repetició no és necessària si l'adjectiu és invariable.

En lloc de	Proposem
director general o directora general	director o directora general
tècniques especialistes i tècnics especialistes	tècniques i tècnics especialistes

4.2.5. Verbs

En general, quan el subjecte està format per dos elements coordinats per la conjunció *o*, el verb pot fer la concordança en singular o en plural. La concordança en singular remarca que només un dels dos elements ha d'actuar; en canvi, la concordança en plural posa èmfasi en el fet que tant l'un com l'altre ho poden fer. Amb uns exemples veurem més clar el que estem exposant.

La directora o el cap d'estudis ha de signar el document.
La directora o el cap d'estudis han de signar el document.

En el cas que ens ocupa, és a dir, quan usem totes dues formes, la femenina i la masculina, per referir-nos a una única realitat (un càrrec, per exemple), el verb es manté en singular.

El secretari o la secretària ha de trametre a les persones assistents l'ordre del dia.

La directora o director ha de signar la sol·licitud.

4.3. Formes abreujades

Un altre sistema per incloure explícitament tots dos gèneres dins d'un text és fer servir formes abreujades, és a dir, adjuntar la terminació femenina a la forma masculina després d'una barra inclinada.

el/la traductor/a
els/les traductors/ores

Aquest procediment només és adequat per a textos breus i esquemàtics, com ara impresos, notes, llistes, taules o gràfics. Si s'utilitza sistemàticament en textos llargs, que presenten molts elements amb flexió de gènere, dificulta la redacció i entrebanca de manera considerable la lectura.

Hi ha diversos recursos gràfics per separar la terminació femenina: la barra inclinada, el guionet i els parèntesis. El més usual i més recomanable per a l'ús que estem comentant és la barra inclinada.

En lloc de	Proposem
catedràtic –a catedràtic(a)	catedràtic/a

Quan una forma doble comença frase i, per tant, s'ha d'escriure la inicial en majúscula, n'hi ha prou amb la majúscula del primer element.

El/la president/a ha de convocar les reunions.

4.3.1. Formació

Aquestes expressions abreujades es poden formar, com ja hem comentat, escrivint la terminació femenina després d'una barra inclinada. Hi ha diferents sistemes per establir quina ha de ser aquesta terminació. Per als singulars, seguirem el sistema que utilitza el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

Si la forma masculina no té cap marca i la femenina acaba en –a, es pot escriure una a després de la barra.

director/a
pedagog/a

També es pot escriure una –a després de la barra si el femení acaba en –a i el masculí acaba en –e o –o. En aquest cas no es respecta l'ordre alfabètic.

alumne/a
mosso/a

Quan la forma femenina té la terminació –essa, s'escriu aquesta terminació després de la barra.

jutge/essa

Si la forma femenina i la masculina presenten altres diferències ortogràfiques, es pot escriure la terminació femenina des de la vocal tònica inclusivament.

funcionari/ària
advocat/ada
administratiu/iva
lleidatà/ana
interí/ina
arqueòleg/òloga

Quan, seguint els criteris anteriors, l'estalvi d'espai no és significatiu, escriurem les dues formes senceres.

soci/sòcia
grec/grega

Pel que fa a les denominacions dobles en plural, hi ha també diferents sistemes per establir quin ha de ser el fragment que ha d'aparèixer després de la barra inclinada. El criteri que proposem és anàleg a l'utilitzat per als singulars: escriure la terminació del femení plural a partir de la vocal tònica.

directors/ores
pedagog/ogues
jutges/esses
funcionaris/àries
advocats/ades
administratius/ives
lleidatans/anes
interins/ines
arqueòlegs/òlogues

Si seguint aquest criteri obtenim una forma poc econòmica perquè repetim pràcticament tot el mot, escriurem les dues formes senceres.

tècnics/tècniques
mossos/mosses
socis/sòcies
grecs/gregues

4.3.2. Concordança

En el cas, poc recomanable, que fem servir denominacions dobles abreujades amb altres elements amb flexió de gènere que hi han de concordar, com els articles i els adjectius, podem fer servir formes dobles per a tots aquests elements.

el/la director/a assignat/ada a aquesta comissió
els/les secretaris/àries inscrits/ites a la Jornada

Hem de tenir en compte que el fet d'escriure formes dobles per a tots els elements que concorden dificulta la claredat i la llegibilitat del text. Una solució per a aquest inconvenient és fer servir la doble denominació únicament per al substantiu. Una altra solució, preferible, és trobar una redacció alternativa que eviti l'aparició de tantes formes amb barres.

En lloc de	Proposem
El/la funcionari/ària designat/ada pel/per la president/a...	El funcionari/ària designat pel president/a... La funcionària o funcionari designat per la presidenta o president... La persona funcionària designada per la persona que ocupa la presidència...
Notícies per als/per a les usuaris/àries abonats/ades a totes les sessions	Notícies per als usuaris/àries abonats a totes les sessions Notícies per als usuaris i usuàries abonades a totes les sessions Notícies per a les persones abonades a totes les sessions
Tots/totes els/les convocats/ades s'han de presentar...	Tots els convocats/ades s'han de presentar... Les persones convocades s'han de presentar... Qui estigui convocat s'ha de presentar... Tothom qui hagi estat convocat s'ha de presentar...

És aconsellable duplicar les preposicions que precedeixen els articles quan formen part d'una contracció.

En lloc de	Proposem
signatura del/la jutge/essa	signatura del/de la jutge/essa
informació per als/les professors/ores	informació per als/per a les professors/ores

En els altres casos, no cal duplicar la preposició.

reunió amb els/les encarregats/ades de la campanya

Pel que fa als termes compostos relatius a professions, ocupacions i càrrecs, és convenient utilitzar dobles formes per a tots els elements.

En lloc de	Proposem
educador/a físic	educador/a físic/a

director/a adjunt	director/a adjunt/a
enginyers/eres tècnics	enginyers tècnics/enginyeres tècniques enginyers/eres tècnics/tècniques

Un altre cas que cal comentar és el dels mots que tenen la mateixa forma per al masculí i el femení. Quan apareixen acompanyats d'altres elements amb flexió de gènere, algun d'aquests elements s'ha d'escriure amb una forma doble, perquè hi siguin presents tant les dones com els homes.

la/el gerent pot contractar...

els/les esportistes que han estat seleccionats...